

De uw jeugd vernieuwt
als die van een arend

DeReformatie

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

HOE ZIJN WIJ ZEKER VAN ONZE VERKIEZING? 111 (slot)

Wij hebben gezien hoe door de afgevaardigden ter Dordtse synode (1618-1619) gesproken is over de vraag, hoe Gods kinderen zeker kunnen zijn van hun verkiezing. Het bleek ons, dat er bij de beantwoording van deze vraag verschillende geluiden klonken. Er waren afgevaardigden, die zich nauw aansloten bij Calvijn door te benadrukken dat in Christus ons de kennis en zekerheid van onze verkiezing gegeven is, er waren er ook, die stelden dat de gelovigen de aandacht moesten richten op de werken van het geloof; op de vruchten van de Heilige Geest in hun leven, om van daaruit te besluiten tot hun verkiezing. Wij ontdekten dat er ook sprekers waren, die het gelovig vertrouwen op Gods beloften voorop stelden, maar die tegelijk ook aan de vruchten van de Geest een plaats gaven op de weg, om tot zekerheid van eigen uitverkiezing te komen. Onmiskenbaar zijn er nuances en accentsverschillen in de oordelen van

de afgevaardigden te constateren.

In dit artikel richten wij de schijnwerper op het eerste hoofdstuk van de Leerregels. Hoe wordt daar over de zekerheid van de verkiezing gesproken? Op welke formulering hebben de vaders van Dordt zich uiteindelijk vastgelegd? En hoe is deze formulering te taxeren?

Verkiezing in Christus

Van verschillende kanten is er kritiek uitgeoefend op de manier, waarop in het eerste hoofdstuk van de Leerregels, over de verkiezing gesproken wordt.¹ Paulus verkondigt in Efeziërs 1 : 4, dat wij uitverkoren zijn **in Christus**, maar van dat onderwijs vinden wij in de Leerregels weinig of niets terug. Wanneer de Leerregels in I,6 spreken over Gods eeuwig besluit, wordt zelfs de naam van Christus helemaal niet genoemd! Vrij recent heeft C. Graafland **kritische** kanttekeningen geplaatst bij de manier, waarop de Leerregels over Christus spreken in verband met de verkiezing. Graafland meent dat de Leerregels eerst Gods eeuwig besluit in I,6 ter sprake brengen, om pas wanneer het gaat om de **uitvoering** van dat eeuwig besluit, de naam van Christus te noemen in I,7. Hij is dan ook van oordeel, dat binnen het ene verkiezingsbesluit

HOOFDARTIKEL

Hoe zijn wij zeker van onze verkiezing? 111 (slot)

A.N. Hendriks

UIT DE SCHRIFT

Ook dat nog...

J.M. de Jong

KERKELIJK LEVEN

Ouderling en dominee

C.J. de Ruijter

OPVOEDING EN ONDERWIJS

De 'Kinderbijbel'

Jetze J.D.Baas

BOEKBESPREKING

Met kippevel

M. van Veelen

MUZIEK

Wat is eigenlijk een kerklied? II (slot)

J. Smelik

VAN GISTEREN NAAR MORGEN

CM-cursussen

gaan weer van start

PERSSCHOUW

G.J. van Middelkoop

UIT KERKEN

Christus in de Leerregels 'een tweede plaats inneemt, die niet onder de eigenlijke **verkiezing** zelf ressorteert maar onder de uitvoering **ervan**'.²

De vaders in Dordt hebben wel gepoogd Christus een plaats te geven in Gods verkiezing, maar zijn daar blijken de formuleringen van I,6 en I,7 toch niet echt in geslaagd. In I,6 wordt de eigenlijke verkiezing (Gods eeuwig besluit) los van Christus beleden.

Op deze bewering van Graafland heeft J. Kamphuis uitvoerig gereageerd. Kamphuis ontzenuwt Graaflands stelling, dat in I,7 Christus enkel een plaats krijgt in de uitvoering van Gods eigenlijke **verkiezing**. De oorspronkelijke Dordtse tekst van de Leerregels weerspreekt wat Graafland stelt. Er wordt immers beleden: 'Dese Verkiezinghe is een onveranderlick voornemen Gods, door 't welck Hy voor de grontlegginghe der werelt een seeckere menichte van menschen (...), tot de salicheyt, uyt louter ghenade, **uytvercoren heeft in Christo**, denwelcken Hy **ook** van eeuwichheit tot een Middelaar ende Hooft van alle **uytvercorene** ende tot een fundament der salicheyt **gesteld heeft**'.³ De Leerregels geven Christus niet slechts een plaats in de uitvoering van Gods eigenlijke **verkiezing**, maar belijden dat die verkiezing zelf 'in Christus' is!

In I,6 wordt niet gesproken over een eeuwig besluit, los van Christus. Kamphuis wijst er terecht op, dat I,7 begint met 'Dese Verkiezinghe'.⁴ Het gaat in I,6 om dezelfde verkiezing als in I,7. In I,7 zeggen de Leerregels, hoe 'deze' **verkiezing** moet worden opgevat, namelijk als een verkiezing 'in Christus'.

Het komt mij voor dat het betoog van Kamphuis overtuigend is. De Leerregels gaan, wanneer zij in het eerste hoofdstuk over de verkiezing spreken, onmiskenbaar in het spoor van **Calvijn**.⁵ Wel gaat Kamphuis mijns inziens wat te ver, wanneer hij schrijft: 'Wij willen eindigen met

in grote dankbaarheid vast te stellen, dat in Dordrecht 1618/1619 de Gereformeerde Kerken Christus, de Middelaar van het Verbond, hebben beleden als "spiegel" van Gods eeuwige **verkiezing**'.⁶ Ik geef toe: impliciet zit het erin, wanneer men de belijdenis van I,7 honoreert, maar er moet wel wat bij worden gezegd **en** uitgelegd! Ik kan mij dan ook meer vinden in de taxatie van J. van Genderen, wanneer hij opmerkt: 'Het is dan ook jammer, dat in de **Canones** niet uitgewerkt is, welke betekenis het heeft voor de geloofszekerheid, dat wij in Christus verkoren zijn. Bij Calvijn is dat wel het geval'.

Dat de Leerregels de betekenis van het uitverkoren zijn in Christus voor het zeker zijn van onze verkiezing, niet hebben **uitgewerkt**, treft te meer, doordat de theologen uit de Paltz in het oordeel, dat zij ter Dordtse synode uitbrachten, wel op dit punt enige uitwerking **gaven**.⁸

Daar komt bij dat de broeders te Dordt hier niet enkel naar de afgevaardigden uit de Paltz behoefden te luisteren. In gereformeerde kring beschikte men reeds over een uitnemende confessionele uitwerking in de manier, waarop de **Tweede Helvetische Confessie** van 1566 spreekt over het antwoord op de vraag: Zijn wij uitverkoren?⁹ Deze confessie bindt op het hart het evangelie te geloven, wijst op Christus, in Wie de Vader het eeuwig besluit van zijn verkiezing heeft geopenbaard; vermaant om naar Christus te luisteren, die zegt: 'Komt tot Mij...', en noemt Christus de spiegel, waarin wij onze verkiezing behoren te aanschouwen.

Juist omdat de Leerregels een **pastorale** inslag vertonen valt het des te sterker op, dat zij geen nadere uitwerking geven van wat het in Christus uitverkoren zijn impliceert voor de zekerheid omtrent eigen verkiezing, en niet het onderwijs van Calvijn hierover doorgeven, zoals wel de Tweede Helvetische Confessie doet.

Verzekerd uit de vruchten

In I,12 zeggen de Leerregels over het zeker-zijn van eigen verkiezing: '**Van** hun eeuwige en onveranderlijke uitverkiezing tot behoud worden de uitverkorenen, ieder op zijn tijd, verzekerd, zij het niet bij iedereen even sterk en in gelijke mate. Die zekerheid ontvangen de uitverkorenen niet, wanneer zij de verborgenheden en diepten van God nieuwsgierig doorzoeken. Maar zij ontvangen haar, wanneer zij met een geestelijke blijdschap en heilige vreugde de onmiskenbare vruchten van de uitverkiezing, die Gods Woord aanwijst, bij zichzelf opmerken...'¹⁰

Er is rond deze paragraaf veel te doen. **Sommigen** menen, dat de Leerregels geheel **afbuigen** van de lijn van Calvijn, en de zekerheid omtrent eigen verkiezing funderen op het bij zichzelf opmerken van de vruchten van de **Geest**.¹¹ Men noemt de weg, die I,12 wijst, zelfs een 'gevaarlijke' weg.¹² Men komt zo gemakkelijk terecht bij de zelfbeschouwing in plaats van te zien op Hem, die naar het Woord van Calvijn 'de spiegel van onze verkiezing' is.

Ik denk dat men niet recht taxeert, wanneer men hier het **bewijs** meent te hebben, dat de Leerregels afbuigen van

KERNREI

DR. W.G. VRIES (eindred.) DR. VAN MIDDELKOOP, PROF. DR. M. TE VE

OVERIGE REDACTIELEDEN

DRS. R. TER BEEK, DRS. B. LUITEN, PROF. DR. C.J. DE RU
H. VELDMAN, PROF. DR. K. VELJING

MEDEWERKERS:

J.J.D. BAAS, DRS. J. ABOERSEMA, J.M. DE JONG, DRS. J. SI

Alle stukken bestemd voor de Redactie aan:

De Reformatie, Postbus 24, 8260 AA te Kampen

ADMINISTRATIE/ADVERTENTIES

Uitgeverij Oosterbaan & Le Cointre B.V., Postrekening 406040 t

De Reformatie, Goes, Postbus 25.4460 AA Goes Tel. (01100)

ABONNEMENT:

f 84,75 per jaar 45,25 per halfjaar; studenten f 69,25 per jaar (binnenland)

Buitenland f 14 50 per jaar (post)

ten abonnement kan per maand ingaan, maar slechts beëindigd worden uiterlijk twee maanden voor het verstrijken van de betalingstermijn.

Losse nummers f 1,85 (excl.)

De Reformatie is op
Tel. (05210) 15946.

de Stichting Bralectah

ADVERTENTIES:

prijs: f 0,63 per mm. Contracttarief op aanvraag

onder schriftelijke toestemming van de uitgever
artikelen uit dit blad over

de lijn van Calvijn. In I,12 wordt niet gesproken over het funderen van de zekerheid. Er wordt niet gezegd, dat de uitverkorenen hun zekerheid omtrent eigen verkiezing *grondvesten* op het opmerken van de onmiskenbare vruchten van de verkiezing, er wordt gezegd, dat de uitverkorenen de zekerheid 'ontvangen', wanneer zij deze vruchten bij zichzelf opmerken.

In de tweede plaats mag men er niet aan voorbijgaan, dat de Leerregels over het opmerken van de vruchten spreken, *nadat* zij eerst onder verwijzing naar Efeziërs 1 : 4, de verkiezing 'in Christus' beleden hebben en Christus 'Hoofd' van alle uitverkorenen, in I,7, hebben genoemd.

In de derde plaats moet het ons treffen, dat de Leerregels in I,16 juist de weg van de *genademiddelen* aanwijzen als de weg, waarin God naar zijn belofte een levend en vertrouwend geloof in ons bewerkt, en hen, die het vertrouwen van het hart nog niet zo sterk bij zichzelf opmerken, vermanen de genademiddelen trouw te blijven gebruiken.

In de vierde plaats is het opmerkelijk, dat de Leerregels, wanneer het gaat over de zekerheid van de volharding, in V,10 zeer stellig belijden dat deze zekerheid voortkomt 'uit het geloof in *Gods beloften*, die Hij in zijn Woord zo overvloedig tot onze troost geopenbaard heeft'.¹³ In V,9 wordt gezegd dat de gelovigen zeker zijn van de bewaring van de uitverkorenen 'naarmate zij vast geloven'.

In de vijfde plaats mag niet uit het oog verloren worden, dat de Leerregels zijn opgesteld als een gereformeerd *antwoord* op de visie van de Remonstranten. Uit de samenvattingen van het gevoel van de Remonstranten, die ter synode dienden, blijkt dat in eerste instantie niet de vraag aan de orde was: Hoe wordt men zeker van de verkiezing?, maar de vraag: Is er in dit leven een zeker gevoel en enige vrucht van de *verkiezing*?¹⁴ Zo gaan wij verstaan dat in I, 'Veroordeling van de dwalingen', tegenover de mening van de Remonstranten de 'ervaring' van de heiligen wordt gesteld.

Wanneer wat de Leerregels zeggen in I,12, werkelijk een afbuigen van de lijn van Calvijn is, dan wordt het toch wel onbegrijpelijk, dat het concept van het eerste hoofdstuk van de Leerregels, dat de commissie van redactie in de 129e zitting van de synode presenteerde, *zonder nader correcties* werd *aanvaard*.¹⁵ Op zijn minst hadden dan de broeders uit de Paltz, die zich in hun gevoelens zo dicht bij Calvijn bleken aan te sluiten, aan de bel moeten trekken, om van de Nederlandse professoren maar te zwijgen. Blijkbaar hebben wij in I,12 met een formulering te doen, waarmee alle afgevaardigden vrede konden hebben. Wanneer wij ons de toch nog al uiteenlopende oordelen van de afgevaardigden, met betrekking tot de kennis en de zekerheid van de verkiezing herinneren, mogen wij dan niet concluderen dat ook de formulering van I,12 de sporen van een *consensus* vertoont?¹⁶

Het komt me voor, dat deze conclusie voor de interpretatie van I,12 gewichtig is. De synode heeft niet zonder meer de broeders uit de Paltz noch de broeders uit Gelderland *gevolgd*¹⁷, maar heeft voor een formulering gekozen, waar

uiteindelijk alle broeders zich in konden vinden. Wie stelt, dat de Leerregels de vruchten van de Geest in I,12 tot 'kroongetuigen' maken voor de zekerheid van de *verkiezing*¹⁸, dringt I,12 in een richting waarin de Dordtse synode mijns inziens niet heeft willen gaan!

Zeker, de Leerregels spreken *vrijmoediger* over de onmiskenbare vruchten van de verkiezing dan Calvijn deed, maar het feit dat alle broeders ter synode I,12 zonder correctie aanvaardden, maakt duidelijk dat van een *contrast* met Calvijn hier geen sprake is geweest.

De gelovigen, waarover de Leerregels in I,12 spreken, zijn geen mensen die geen enkele zekerheid hebben. omtrent hun *verkiezing*. Het zijn mensen, die 'het ware geloof in Christus' deelachtig zijn. Deze Christus is de Christus waarover de Leerregels eerder in I,7 gesproken hebben, de Christus in Wie God uitverkoren heeft en Die God gesteld heeft tot Middelaar en Hoofd van alle uitverkorenen.

In *déze* Christus *gelovend*, ontvangen de uitverkorenen zekerheid omtrent hun verkiezing, wanneer zij de onmiskenbare vruchten van die verkiezing bij zichzelf *opmerken*.¹⁹ Het opmerken van deze vruchten staat niet in tegenstelling tot het geloven in Christus, maar volgt op en is onlosmakelijk verbonden met het geloven in Christus!

C. Trimp legt er terecht de vinger bij, dat de Leerregels aan het begin van I,12 weten van een *groeien* in het zeker-zijn van eigen *verkiezing*.²⁰ Bij die groei ontvangen de onmiskenbare vruchten van de verkiezing in I,12 meer accent dan bij Calvijn het geval is. Dáárin is er enig verschil met de reformator van Genève.

Ik kan mij goed vinden in wat Trimp met het oog op I,12 tenslotte schrijft: 'Stellig is D.L. I,12 niet een letterlijke copie van Calvijns uiteenzettingen. Maar de voorbeelden die als vruchten van de verkiezing worden aangewezen, zijn toch zeer sprekende blijken van Christus' Geest.

God heeft besloten om de uitverkorenen met kracht tot de gemeenschap met Christus te roepen en te trekken door zijn Woord en Geest (D.L., I,7). In die gemeenschap met Christus leert de mens de weg van het behoud (I,8) te gaan en komen de vruchten van de verkiezing door de Geest naar de mens toe (I,9). Daarom mag de mens *vandááruit* ook terugzien op de weg die hij gaan mocht en hij mag met een door de Geest gewerkte blijdschap constateren, hoezeer zijn leven in de gemeenschap met Christus is *omgezet*.²¹

Gelovend in Christus en levend uit Christus ontdekken wij de *bewijzen* van Gods liefdewerk in ons leven en gaan wij al meer zien, dat de Here ons heeft gekend *vóór* de grondlegging van de wereld.

Tenslotte

Het is boeiend de belijdenis van I,12 tegen de achtergrond te houden van de oordelen, die door de afgevaardigden ter Dordtse synode uitgebracht zijn. Maar hoe boeiend dit ook is, uiteindelijk bepaalt dit niet, hoe wij I,12 moeten *lezen*.²² Zoals van heel de confessie geldt, geldt dit ook van I,12: wij moeten de belijdenis lezen *in het licht van de Schrift*. De Schrift nu leert ons, dat Gods

kinderen in eigen leven de vruchten van de verkiezing met een heilige vreugde kunnen en mogen opmerken. Paulus weet dat de Tessalonicenzen door God verkoren zijn, 'omdat onze evangelie-prediking niet slechts in woorden tot u gekomen is, maar ook in kracht en in de Heilige Geest en in grote volheid' (1 Tess. 1 : 4, 5). Paulus' prediking heeft bij de Tessalonicenzen weerklank gevonden. Die heerlijke weerklank vormt voor de apostel het bewijs van hun verkiezing.

Petrus legt verband tussen verkiezing en levensheiliging, wanneer hij oproept ons te beijveren om onze roeping en verkiezing te 'bevestigen' (2 Petr. 1 : 10). Het gaat blijkens de context om een zichtbare, daadwerkelijke **verzekering**.²³

Roeping en verkiezing worden zichtbaar in het doen en laten van de christen. Heel het christelijk leven als vrucht van de Geest demonstreert Gods **verkiezende** liefde. Dat mogen Gods kinderen opmerken.

Ook de apostel Johannes verkondigt, hoe Gods liefde zich uitwerkt in het leven van zijn kinderen (vgl. 1 Joh. 4 : 7-13). Aan deze **uitwerking** kunnen zij 'onderkennen' en 'weten'.

Calvijn wist hoe twijfel aan eigen **verkiezing** ons kan **bespringen**.²⁴ Daarom wees hij ook zo krachtig op de roeping van het evangelie en riep hij op 'in de eerste plaats de ogen tot Christus te wenden, in wie alleen des Vaders hart rust'. Er is geen andere God achter Christus. Wie Hem heeft gezien, heeft de Vader gezien. Daarom is het enige recept in alle aanvechting rond Gods eeuwig besluit: **geloven** in de Here Jezus, schuilen bij Hem, in Wie God ons verkoren heeft (Ef. 1 : 4). In die weg komt ons hart tot rust. En deze rust, die wij door het geloof in Christus hebben, mag dan nog **toenemen**, doordat wij met een geestelijke blijdschap en heilige vreugde de onmiskenbare vruchten van de verkiezing bij onszelf opmerken. Zo vaak Gods eeuwig besluit ons verschrikt, moeten wij ons het woord van Jezus herinneren: 'Komt tot Mij, allen, die vermoeid en belast zijt, en Ik zal u rust geven' (Matt. 11 : 28).

A.N. Hendriks

¹ Vgl. o.a. K. Barth, *Die Kirchliche Dogmatik*, II,2, Zürich 1946; J.G. Woelderink, *De uitverkiezing*, Delft 1951.

² C. Graafland, *Van Calvijn tot Barth. Oorsprong en ontwikkeling van de leer der verkiezing in het Gereformeerd Protestantisme*, 's-Gravenhage 1987, p. 144.

³ Geciteerd bij J. Kamphuis, *Met Calvijn in de impasse?*, Ermelo 1989, p. 51. K. Runia, 'Recent Reformed Criticism of the Canons', in: *Crisis in the Reformed Churches. Essays in commemoration of the great Synod of Dort, 1618-1619*, ed. P.Y. de Jong, Grand Rapids 1968, merkt op: 'In other words, the article clearly distinguishes between our election in Christ (i.e. Christ as the foundation of election) and Christ's appointment as Mediator (i.e., Christ as the foundation of salvation). The Canons do not see Christ only as the executor of the (previously decreed) election, but the election itself in Christ' (p. 164).

⁴ J. Kamphuis, *a.w.*, p. 52.

⁵ Maar niet in de zin zoals C. Graafland meent met betrekking tot het 'predestianisme'. Vgl. de weerlegging van deze mening bij J. Kamphuis, *a.w.*, p. 14 e.v.

⁶ J. Kamphuis, *a.w.*, p. 52.

⁷ J. van Genderen, 'Verkiezing en Prediking (V)', *Eenigheid des geloofs*-6e jrg. no. 5, p. 33.

⁸ Vgl. *Acta of Handelingen der Nationale Synode te Dordrecht*, ed. J.H. Donner/S.A. van den Hoorn, Leiden, z.j., p. 361.

⁹ Confessio et expositio, caput X, vgl. *Bekenntnisschriften und Kirchenordnungen der nach Gottes Wort reformierten Kirche*, ed. W. Niesel, Zollikon-Zürich, o.J., p. 235.

¹⁰ Wij citeren de tekst uit het *Gereformeerd Kerkboek*.

¹¹ K. Barth, *a.w.*, p. 370, spreekt van een 'greifbare Abweichung von Calvin'.

¹² K. Runia, 'Bevinding en ervaring', in: *Tussen openbaring en ervaring. Studies aangeboden aan prof. dr. G.P. Hartvelt*, Kampen 1986, p. 141.

¹³ In V, 'Veroordeling van de dwalingen 5', zetten de Leerregels 'de kenmerken die eigen zijn aan Gods kinderen' voorop, maar bij het schriftbewijs staat weer de belofte (Rom. 8 : 39) voorop. J. van Genderen, *Het practisch syllogisme*, Alphen aan den Rijn (1954), zegt terecht, dat men uit de volgorde niet teveel mag concluderen (p. 15).

¹⁴ Vgl. de Theses, waarin de synode de leer van de Remonstranten samenvatte en de door de redactiecommissie van de Leerregels opgestelde heterodoxe Canones. Voor de tekst hiervan zie men D.J. de Groot, 'Stukken met betrekking tot de opstelling der Dordtsche Canones', in: *Bijdragen en Mededeelingen van het Historisch Genootschap* (gevestigd te Utrecht), 58e deel, Utrecht 1937, p. 150 en p. 169.

¹⁵ Vgl. *Acta of Handelingen*, p. 255: 'De leerregelen, bij de Gedeputeerden geformeerd, van het eerste Artikel der Remonstranten, en bijzonderlijk in de Synode onderzocht, zijn gelezen en voor goed gekend'. Voorzitter Bogerman had een eerste concept gemaakt, dat praktisch zonder wijziging door de commissie van redactie werd overgenomen. Vgl. J. Kamphuis, 'De inzet van de Dordtse Leerregels', in: *Er staat geschreven... Er is geschied*, Bedum 1986, p. 95.

¹⁶ J. Kamphuis, *In dienst van de vrede. De kerkelijke consensus als dogmatische factor*, Groningen (1980), zegt met het oog op het verschil tussen infra- en supralapsarismen op de synode van Dordt: 'Zo dragen de Leerregels in hun voorzichtige formuleringen duidelijk het karakter van een consensus' (p. 75). Vgl. ook J. Kamphuis, *Verkenningen*, I, Goes, z.j., p. 174, 175.

¹⁷ De broeders uit de Paltz wezen alleen op het zich houden aan het openbaarde Woord en het gebod om te geloven in Christus. De broeders uit Gelderland wezen op de werken van de Geest, waaruit men tot zijn verkiezing moet besluiten.

¹⁸ Vgl. J. de Boer, *De verzegeling met de Heilige Geest volgens de opvatting van de Nadere Reformatie*, Rotterdam 1968, p. 74.

¹⁹ G.C. Berkouwer, *De Verkiezing Gods*, Kampen 1955, zegt: 'Nergens wordt in twijfel en aanvechting een grond aangewezen in de mens zelf, maar wel wordt de verkiezing Gods aangewezen, niet als een abstracte zaak, maar als een geheimenis van Gods liefde, dat in het leven manifest wordt en daarom in allerlei essentiële verbanden wordt gekend' (p. 367).

²⁰ C. Trimp, *Klank en weerklank. Door prediking tot geloofservaring*, Barneveld (1989), p. 136, 137. Trimp spreekt over 'het dynamisch karakter' van de geloofskennis.

²¹ C. Trimp, *a.w.*, p. 143, 144. Ik kan mij minder vinden in zijn bewering dat de Leerregels het kijken naar eigen leven als de weg naar de zekerheid zien (*a.w.*, p. 138). Honoreert deze bewering wel wat Trimp zelf schrijft over de schakels 'in het uitgewogen betoog' van I,7 en over de 'kennis' van Christus die uiteindelijk ook kennis van de verkiezing moet zijn, omdat de verkiezing 'in Christus' is? Vgl. *a.w.*, p. 142.

²² J.R. Wiskerke, *De strijd om de sleutel der kennis*, Groningen (1978), schrijft: 'Wel is de kennis van de historie belangrijk om de "casus confessionis", die soms diep in het verleden liggen weggedoken, te verstaan, maar dit geeft niemand het recht om een confessie achtergrond te geven in de leer mening der vaders. Want de confessie was geen hoofdsom van de gehele gedachtegang van de vaders, die (evenals wij) nog door een nevel van onwetendheid omringd waren, maar ze presenteerde zich toen en ze presenteert zich nog als verklaring van de Schrift, als commentaar dat de aangevochten zin van de Schrift in een hoofdsom wil samenvatten. De historie behoeft niet verwaarloosd, maar de band aan de Schrift is primair, ook in het lezen van de confessie' (p. 49, 50).

²³ Zo P.H.R. van Houwelingen, *De tweede trompet. De authenticiteit van de tweede brief van Petrus*, Kampen 1988, p. 119, noot 85.

²⁴ Vgl. *Institutie*, III, 24,4: 'Want zelden wordt iemand aangetroffen, wiens gemoed niet somtijds door deze gedachte getroffen wordt: Vanwaar komt voor u de zaligheid anders dan uit Gods verkiezing? Verder welke openbaring hebt gij van uw verkiezing?'

OOK DAT NOG...

'Mijn ziel is verzadigd van rampen.

Psalm 88

Het zal je maar gebeuren. De ene ramp heeft je nog maar net getroffen of de andere komt er overheen. Ook dat nog, zeggen wij. Ik ben verzadigd van rampen, zegt Heman (4). Mijn leven is het dodenrijk nabij, ik sta al met een been in het graf (4). Erger, ik ben als iemand die is begraven na een veldslag. Haastig weggewerkt (6). Ik ben wegstervend van mijn jeugd aan, mijn leven lang heb ik niets anders gekend dan ziektes en ziekenhuizen (16). Zo erg kan het zijn met kinderen van God. Problemen zijn soms groot. En je zegt: houdt het dan nooit op?

Was er maar iemand met wie ik erover kon praten. Maar er is geen vriend, geen geestelijke. Ze 'gaan over hun nek' als ze me zien. Ik zit vast, ik kom er niet meer uit (9). Zou zelfmoord de oplossing zijn?

Veel hulpverlening bestaat uit praten en laten praten. Herders van de kerk, de dokter, de maatschappelijk werker, een gereformeerde teledienst, ze praten veel. Maar het is erg als je niemand hebt om mee te praten. Als ze je vermijden. Ook binnen de kerk.

Heman is niet een afgeleefde **man**, die voor alles rust zoekt, desnoods in de dood. Hij weet wat normaal is in het leven: vrienden en bekenden (9, 19). Een mens is gemaakt om God te loven. Maar wat hebt U er **aan**, HERE, als ik in de dingen stik? Zullen schimmen opstaan en U loven (11-13)? De dood is geen plaats van redding.

Als je nu kon zeggen, dat God er niets mee te maken had, dan kon je denken: God heb ik tenminste nog. Maar nu is het de vraag nog maar of God er wel voor hem is. Vriend en metgezel hebt Gij (!) verwijderd (19). Uw (!) verschrikkingen vernietigen mij (17). Je kunt diep gebukt gaan onder ziekte en eenzaamheid. Dat uiteindelijk God er achter zit maakt het nog moeilijker.

Als er een was die wist hoe moeilijk een mens het kan hebben, dan de Here Jezus. Hij was ingesteld op een wereld zonder zonde. Als er een sociaal voelend was, dan Jezus. Als er een wist hoe goed contact met God kan zijn, dan Jezus. Daarom was zijn leven in onze wereld voor Hem heel zwaar. Zijn dood was voor Hem geen vriend.

Heman klaagt (15): waarom verstoot U mij? Zo klaagt Je

zus: waarom hebt U Mij verlaten? Je mag klagen over je lot. Laat niemand doen of een probleem geen probleem is. Erken maar dat de dingen zwaar kunnen zijn. Of te zwaar. Niet pas bidden als u kunt zeggen, dat u begrijpt waarom het was. Maar ook als u er nog niet uit bent. Neem maar een voorbeeld aan Heman.

Neem ook een voorbeeld aan hem op dit punt: hij legt zijn nood aan God voor. Hij zegt niet: als God dit toelaat geloof ik niet meer in Hem. Dat hebben sommigen wel gezegd. Vanwege ziektes of oorlog. Hij richt zich niet tot God om te vloeken. God blijft voor hem God. Heman kruipt er niet mee in een hoekje. Hij zegt niet: wat een ellende, om het daarbij te laten. Nee, God stuurt me de moeiten. Van God zal ik ook horen hoe ik er door kom. Want God geeft normaal heil (2). Als ik het ergens vandaan moet hebben, dan toch van U?

Van Heman weten we niet hoe het afgelopen is. Van Jezus wel. Hij zit rechts van God. Ieder die bij Jezus hoort komt daar ook. Delen in Jezus' lijden voorspelt dat je ook deelt in zijn verheerlijking (Rom. 8 : 17). Dat maakt het gemakkelijker om met ellende van nu naar God te gaan. God laat de klachten niet zonder antwoord. Ook dat komt nog!

J.M. de Jong

OUDERLING EN DOMINEE

De synode is allang weer afgelopen. We zijn weer overgegaan tot de orde van de dag. Toch gaan we niet verder alsof er niets gebeurd is. Er zijn in Ommen een paar beslissingen gevallen, die een diepe doorwerking zullen hebben. Het kerkelijk leven zal er ingrijpende gevolgen van ondervinden. Ieder denkt daarbij aan het vrouwenstemrecht. Maar ik noem hier ook het besluit over de zegenende ouderling. Het besluit, dat de ouderling ook de zegen mag uitspreken, blijkt door sommigen als heel ingrijpend te worden gezien.

Wegvallend onderscheid

Natuurlijk valt met dit onderscheid een stukje onderscheid tussen de ambten weg. In een 'leesdienst' was het altijd heel duidelijk, dat er geen dominee voorging. En dat werd vooral zichtbaar en hoorbaar bij de zegen. Dat verschil wordt nu dus uitgewist.

Men was zich daar in Ommen trouwens wel van bewust. Het commissierapport, op basis waarvan de besluitteksten werden voorgesteld, zegt als het over de oudsten gaat: 'De predikant is één van hen, een herder onder herders (Ef. 4 : 11; 1 Tim. 5 : 17) (...) Er zijn in de Schrift geen sporen van **pyramidale** opbouw binnen het college van oudsten'.

Dat wijst erop, dat men verschillen, die in de Bijbel niet voorkomen, in onze kerkelijke praktijk ook liever niet zag optreden. Ik denk, dat dat een eerlijk uitgangspunt is. Maar ik denk, dat het ook eerlijk is, om te constateren, dat dit niet altijd de praktijk is geweest. Zo geeft ons **bevestigingsformulier** voor ambtsdragers het verschil nog heel duidelijk aan. En dat met een beroep op de bijbel. Die opvatting is heel lang onder ons gangbaar geweest. En het wordt bij elke ambtsdragersbevestiging nog zo voorgelezen. Daar haalde men vanouds het onderscheid vandaan.

Verschuivend onderscheid

Er is eigenlijk maar één plaats in de bijbel, waaraan wij het verschil tussen de dominee en de ouderling ontleen. Dat is 1 Tim. 5 : 17. Daar gaat het over oudsten die goede leiding geven, vooral die zich belasten met prediking en ondemcht. De nadruk valt dan op 'prediking en onder-richt'. Dat zou dan een speciale taak zijn van bepaalde

oudsten. En wij denken dan natuurlijk aan de dominee.

Toch is de laatste tijd wel aannemelijk gemaakt, dat we de nadruk moeten leggen op 'zich belasten met'. Dan wordt hier dus onderscheid gemaakt tussen mensen die **volledig** de last van het ambt dragen, en mensen die minder belast worden. Full-timers en part-timers zou je kunnen zeggen.

Natuurlijk past dat ook heel goed op onze dominees en ouderlingen. Het plaatst alleen de dominee nog wat meer als oudste onder de oudsten. En dat is zowel voor ambtsdragers als gemeente heel gezond. Allicht kan dat bijdragen aan de verkleining van de afstand tussen ambt en gemeente.

Op basis van nieuwe exegese is het verschil dus min of meer verschoven van een principieel verschil naar een praktisch onderscheid. Dat spoort ook het beste met de andere Schriftgegevens, zoals b.v. de vereisten voor de ouderlingen.

Verdwijnt het onderscheid?

Wat dat betreft, trok het synoderapport dus gewoon een lijn door, die zich in discussies al begon af te tekenen. En ook in de synodediscussie speelde de nieuwere exegese een rol.

Toch kun je je voorstellen, dat mensen zich gaan afvragen, of zo uiteindelijk niet alle onderscheid zal gaan verdwijnen tussen ouderling en dominee. En die vraag blijkt ook te spelen. Ze is met kracht onder woorden gebracht in een discussie in de **Kerkbode** van **het Noorden**. Ds. A. Kamer uitte zijn zorgen in deze richting. Vervolgens dr. L.J. Joosse. En diens woorden werden nog weer eens met instemming aangehaald door ds. Tj. Boersma en dr. P. van Gurp. Op een paar elementen in die discussie wil ik graag ingaan. Mijns inziens is dat ook nodig om in de verwerking van de synodebesluiten verder te komen. Want hoe je het ook wendt of keert, in dit synodebesluit is een duidelijke wissel genomen.

Ommen en de opheffing van Kampen

In de visie van dr. Joosse is dat zelfs zo'n belangrijke wissel, dat kennelijk Kampen (de Theologische Universiteit) nu misschien wel met sluiting wordt bedreigd. Hij schrijft zijn bespreking van het synodebesluit nl. onder de aandachttrekkende titel: 'Wordt "Kampen" overbodig?' Zijn redenering gaat als volgt: Als de ouderling mag zegenen, dan zou hij eigenlijk ook de doop en het avondmaal mogen bedienen. Maar waarom zouden we hem dan ook niet laten preken? Wanneer zo het onderscheid tussen ouderlingen en predikanten wordt uitgehouden, waar is

'Kampen' dan nog goed voor? Als er toch geen onderscheid is, waarom zouden we studenten dan jarenlang laten studeren, voordat ze mogen voorgaan?

Je zou haast denken, dat Ommen (onbewust?) heeft gewerkt aan de opheffing van de Theologische Universiteit. Ik denk, dat geen synodelid zich hierin kan herkennen. Of men nu tegen of voor de zegenende ouderling gestemd heeft. Ommen heeft juist gewerkt aan versterking van 'Kampen'.

Vertekend onderscheid

Ik vind, dat hier het onderscheid vertekend wordt. Moet de dominee zich van de ouderling onderscheiden door een academische studie? Dan heeft de kerkgeschiedenis heel wat dominees gekend, die aan die voorwaarde niet voldeden.

Ik denk, dat je 'Kampen' ook niet primair aan het *ambtelijk* onderscheid moet binden. Dat we als kerken hebben gekozen voor een academische predikantenopleiding heeft in ieder geval met twee dingen te maken.

Allereerst vloeit het voort uit het eerste kenmerk van de kerk. De kerken willen garanties scheppen, dat het evangelie zuiver gebracht wordt. Daarvoor vragen zij van haar predikanten, dat zij de bijbel in de grondtalen kunnen lezen en uitleggen. Verder, dat zij theologisch voldoende onderlegd zijn om de leer van de kerk te verdedigen en valse leer te onderscheiden. Op die manier worden met behulp van de theologie garanties geschapen voor een zuivere prediking van het Woord.

Daarnaast speelt een rol, dat de dominee van zijn ambt zijn beroep heeft gemaakt. En dat gegeven stelt bepaalde eisen, die te maken hebben met wat je vandaag 'professionaliteit' zou noemen.

Ik denk, dat alleen deze elementen al afdoende aangeven, waarom we in de Theologische Universiteit een eigen opleiding tot de dienst van het Woord hebben. Maar daarmee is toch nog geen principieel onderscheid aangegeven tussen de ambten van ouderling en dominee. Wij kennen als gereformeerde kerken ook een andere weg naar het ambt van dominee. We hebben altijd erkend, dat het zonder theologische opleiding ook zou moeten kunnen (de weg van art. 8 K.O.). Helaas wordt die weg tegenwoordig vrijwel niet meer gebruikt. Maar ze ligt er. En dat geeft aan, dat de kerken het *ambtelijk* onderscheid niet primair aangegeven zien door een academische studie. Dan zou juist die academische opleiding dienst doen om een scherpe scheiding aan te brengen tussen ambten die bij elkaar horen. Het is in de kerk toch niet zo, dat er één het woord voert, alleen omdat hij ervoor gestudeerd heeft? De opleiding fungeert als een middel tot theologische bekwaammaking en professionele toerusting.

Een wissel gepasseerd

Het is, denk ik, wel duidelijk, dat dr. Joosse de trein een beetje op hol laat slaan, nu de wissel gepasseerd is. 'Kampen' moet blijven. Daar zijn we het in het algemeen wel over eens. Maar dat wil nog niet zeggen, dat daarmee

ook het onderscheid tussen ouderling en dominee op zijn scherpst zou moeten uitkomen. Persoonlijk ben ik er wel blij mee, als ook in de praktijk blijkt, dat dominee en ouderlingen gezamenlijk de door God gegeven ambtsdragers zijn in de gemeente. Er is veel aan gelegen, als de dominee zoveel mogelijk midden in de gemeente staat als ambtsdrager.

Maar tegelijk vind ik wel, dat in de discussie terecht is geconstateerd, dat in Ommen een wissel is gepasseerd. Niet iedereen zal daar dezelfde conclusies uit trekken als dr. Joosse (zegenen, dus ook dopen en avondmaal bedienen, dus ook preken). Trouwens, het synodebesluit zelf snijdt die weg ook nadrukkelijk af. Dat had dr. Joosse ook duidelijk moeten zeggen. In het besluit wordt heel duidelijk gezegd, dat de zegen als een afgegrensde kwestie behandeld is. Niemand zal met dit besluit in de hand kunnen doordraven.

Maar wel kan de vraag gesteld worden, of we ons realiseren, waar het spoor heenleidt, nu we eenmaal die wissel gepasseerd zijn. Ik krijg uit de discussie uit de noordelijke kerkbode de indruk, dat sommigen graag weer terug naar de wissel willen. Ik denk niet, dat dat nodig is. Zeker niet om 'Kampen' van de ondergang te redden. Maar wel is nodig, dat we met elkaar doordenken over de route die de trein vanaf nu gaat rijden. Want je kunt de vraag stellen, of die route wel zo duidelijk getekend is. Daarover volgende keer graag verder.

C de Ruijter

¹ Vgl. J. van Bruggen, *Ambten in de apostolische kerk. Een exegetisch mozaïek*, Kampen 1984, 100-105.

Extra nummers van De Reformatie...

...kunt u bestellen door overmaking van de kosten
postrekening 40 60 40 t.n.v. De Reformatie
Goës, onder vermelding van jaargang en nummer.

de kosten (incl. portol):

- 1 ex.: f 3,15
- 2 ex.: f 5,60
- 3 ex.: f 8,25
- 4 ex.: f 10,10
- 5 ex.: f 11,95

Va ontvangst van het bedrag
omgaande uitgevoerd

rdt uw bestelling

DE 'KINDERBIJBEL'

Hebt u ook van die kostelijke herinneringen aan het moment dat moeder, of vader, na het avondeten het boek uit de kast pakte met die mooie platen?

Moeder las elke avond uit de kinderbijbel, na het eten. Ik heb die momenten nog in mijn geheugen staan, alsof het gisteren gebeurde. Ik zie de plaatjes uit dat boek nog voor me. Ik kan me zelfs de rafelingen van de bladzijdes herinneren. Ik weet nog precies dat bij de plaat van 'Daniël in de leeuwenkuil' een grote scheur in de bladzij zat. Ik kan me zelfs bepaalde delen van verhalen nog woordelijk herinneren.

Hoevelen van ons zijn niet groot geworden bij de Bijbelverhalen van **Anne de Vries** of **W.G. van der Hulst**? Wat een enorme invloed hebben deze zogenaamde **kinderbijbels** op onze geloofsontwikkeling gehad.

In dit artikel gaat het over het gebruik van de **kinderbijbel**. Aan het eind wordt een recent uitgegeven **kinderbijbel** besproken.

Wat is een kinderbijbel eigenlijk?

Het woord 'kinderbijbel' is een bij ons volledig ingeburgerd begrip. Iedereen weet wat er mee bedoeld wordt. Dat woord suggereert dat het boek een bijbel voor **kinderen** is. En zo wordt de kinderbijbel onder ons ook meestal gebruikt. Je leest er vooral uit als er jonge **kinderen** aan tafel zitten. Want in de kinderbijbel staan verhalen uit de bijbel voor kinderen verteld. Vaak worden er eenvoudige zinnen gebruikt en wordt het verhaal op een boeiende wijze naar voren gebracht. De bijbelverhalen worden als het ware vertaald naar de kinderen toe. En zo worden **kinderen** meer betrokken bij het bijbellesen. Een positieve zaak.

Maar er zijn ook wel wat **kritische** noten bij het gebruik van de kinderbijbel te plaatsen.

Want het gebruik van de kinderbijbel heeft ook zijn negatieve kanten.

Door het woord bijbel te gebruiken suggeren we een bepaald gezag.

De bijbel is immers het onfeilbare woord van onze God. Kun je datzelfde ook zeggen van een kinderbijbel?

Daar is mijns inziens nog wel wat op af te dingen.

In de eerste plaats zijn de verhalen in de kinderbijbel, uit de Bijbel navertelde verhalen. Dat betekent dat de verteller zich bepaalde vrijheden veroorlooft. Hij laat zijn fantasie werken. En hij interpreteert het bijbelgedeelte wat verteld wordt vaak op zijn eigen wijze. Dat kan heel sterk zijn, bijvoorbeeld doordat de verteller verschillende bijbelgedeeltes met elkaar kan combineren, of door kindgericht taalgebruik. Zo kan de betekenis van een verhaal dichterbij de kinderen komen.

Soms hebben deze verhalenvertellers zo'n valse romantiek rond bepaalde bijbelgedeeltes gelegd, die er bij u en mij van **jongsaf** dan ook zo ingeprent zijn, dat we er niet meer los van kunnen komen.

Dat geldt bijvoorbeeld met name rond de kerstverhalen.

Schrijvers of schrijfsters van kinderbijbels zijn mensen die de bijbelverhalen door 'hun bril' bekijken. Ze geven er soms een draai aan, die niet direct uit de bijbel af te leiden is. Ze benaderen de bijbel en de verhalen met hun visie op de bijbel.

In de tweede plaats heeft de schrijver een selectie gemaakt uit de bijbelverhalen. Het ene verhaal wordt wel verteld en het andere wordt om bepaalde redenen weggelaten. De reden van die selectie is niet altijd even duidelijk. Als er verantwoording van wordt afgelegd zal dat meestal in het voorwoord te vinden zijn. Bovenstaande zaken zijn redenen om elke kinderbijbel **kritisch** te **bekijken**, voordat het boek wordt aangeschaft. En ook als je reeds een **kinderbijbel** in je bezit hebt, is een **kritische** omgang daarmee aan te bevelen.

Kritisch omgaan met de kinderbijbel

Hoe kun je de kinderbijbel die je in handen hebt goed beoordelen?

In de eerste plaats is het goed iets over de achtergrond van de schrijver te weten. Wat voor persoon is hij of zij? Welke kerkelijke achtergrond heeft de auteur? Hoe staat die persoon tegenover de **bijbelkritiek**? Vaak zijn dit soort gegevens ook in het voorwoord van de **kinderbijbel** te vinden. Daaruit kunnen we vaak ook de reden van het schrijven van de **kinderbijbel** halen.

Maar al geeft het voorwoord ons al duidelijkheid, dan blijft het toch goed de bijbelverhalen zelf steeds **kritisch** te lezen. Dat wil zeggen met de Bijbel ernaast. Want dat is toch dé bron van de verhalen. Aan de hand van de bijbel is vast te stellen wat er aan een verhaal ontbreekt, of wat erbij gefantaseerd is.

Ons bijbellesen aan tafel, onze huisgodsdiens oefeningen, vragen alleen al daarom de nodige voorbereiding. Zowel het lezen van die eenvoudige kinderbijbel als onze overige lezingen aan tafel. In onze tijd worden we opgezweept door allerlei zaken om ons heen. Het bijbellesen neemt helaas daarbij vaak zo'n ondergeschikte plaats in. Het gaat vaak in de trant van: 'O ja, we moeten ook nog even bijbellesen'. En zo doen we het dan ook af aan tafel. Nog snel even lezen, want we moeten weer op pad.

Ik noemde het lezen aan tafel onze 'huisgodsdiens oefeningen'. Dat woord zegt dat we ons oefenen in de godsdienst. We oefenen ons in de dienst aan onze God. De

bijbellezingen aan tafel hebben als doel, ons mede toerusten voor ons werk van elke dag, voor heel ons leven. Laten we er dan ook de tijd voor nemen, tijd en rust.

In ons leven van elke dag, wat zo enorm opgejaagd kan zijn, is het goed vaste tijden te bepalen om met ons gezin te lezen, te bidden en te zingen.

Een dominee kan geen preek uit zijn duim zuigen, een leerkracht schudt een bijbelverhaal niet uit zijn mouw, al heeft hij of zij al jarenlange ervaring.

Kennis van de Bijbel vereist (voor)studie. Voor de dominee, voor de leerkracht maar ook voor de bijbellezer thuis.

's Avonds voor het slapen gaan even doorkijken wat je de volgende dag met je gezin aan tafel gaat lezen. Zitten er moeilijke delen in. Kan ik het vertalen naar de andere gezinsleden? Kan ik het te lezen gedeelte ook plaatsen in de situatie waarin het speelt of staat? Pak er ook maar een 'hulpbron' bij. Zoals het boek 'Bij de bron', 'Sola scriptura' of de Kanttekeningen van de Statenbijbel.

En als we uit de kinderbijbel lezen aan tafel: leg het verhaal maar naast de bijbel. Klopt het wat er staat? Of fantaseert de schrijver er maar op los.

Kan ik dit verhaal zo voorlezen?

Dat kost 's avonds misschien een half uurtje. Maar dat wordt een rijk half uur. Voor jezelf op dat moment en voor de gezinsleden de dag erop. Maak wat van de huisgodsdienst-oefeningen!

Vaak zijn bijbellezingen aan tafel een mooi uitgangspunt voor gesprekken over allerlei onderwerpen. Je kunt dan veel van en aan elkaar leren. Maar dan moet je er wel de tijd voor nemen. Als je je kind wilt leren zwemmen, dan kost dat veel tijd. Je zoekt een goed zwembad met betrouwbare instructeurs. En dan moet je wel een jaar lang, meestal 's morgens vroeg, je kind naar zwemles brengen. Tussendoor ga je zelf ook nog een paar keer met je kind oefenen. We nemen daar de tijd voor, want we vinden het belangrijk dat ons kind leert zwemmen.

Hetzelfde geldt ten aanzien van onze 'gezinsbijbelstudie'. Veel oefening baart kunst. Dat vraagt van de 'voorganger' in de huisgodsdienstoefening een goede planning: We zitten om die tijd aan tafel, zodat er voldoende ruimte is voor lezing en gebed. Om half elf 's avonds maak ik voorstudie voor morgen.

Dat zal misschien niet altijd lukken. En het kost niet altijd evenveel tijd. Maar een poging wagen voor een optimale opbrengst van de huisgodsdienstoefening moet gedaan kunnen worden.

Je hoeft ook niet altijd van die hele 'lappen' aan tafel te lezen. Beter een vers goed uitgediept met elkaar, dan er twintig voorbij laten ratelen.

Datzelfde geldt voor het lezen uit de **kinderbijbel**. Het is goed om daar ook de kinderen te leren actief naar de verhalen te luisteren. Niet steeds het laatste woord laten herhalen, maar regelmatig een vraag stellen over wat er gelezen is. Dat **activeert** het luisteren. 'Waarom zei David dat?' of 'Tegen wie sprak hij?'

Als hulpmiddel bij de aanschaf van een kinderbijbel kan

ook het boek van R.F. Smit e.a. **Kinderbijbels vergeleken** dienst doen. Maar uw eigen kritische blik is minstens zo waardevol.

Gebruik van de kinderbijbel

Bij de aanschaf van een kinderbijbel is het ook goed om vast te stellen dat niet elke kinderbijbel voor elke leeftijd geschikt is. Er zijn specifieke kleuterbijbels, maar er zijn ook kinderbijbels voor de jeugd van 10-12 jaar.

In een voorwoord wordt dat meestal ook wel aangegeven. Het valt me in de praktijk wel op dat groteren en kleinere wel tegelijkertijd goed naar de kleuterbijbel kunnen luisteren, terwijl het voor onze jongsten wel (te) moeilijk is de bijbellezing voor de groteren te volgen.

Ik ben geneigd om bij gebruik van de kinderbijbel aan tafel er de voorkeur aan te geven je te richten op de jongsten. Je zou de ouders de opdracht kunnen geven het verhaal te volgen uit hun eigen bijbel. Ze kunnen dan na afloop hun commentaar op de vertelling uit de kinderbijbel geven.

Het is niet aan te raden alle maaltijden alleen uit de kinderbijbel te lezen. Het is beter af te wisselen in **bijbelgebruik**. Onze kleinsten mogen we ook leren naar de klanken uit Gods Woord te luisteren en daar eerbied voor te hebben. Want kinderbijbel of niet, van **jongsaf** aan is het nodig dat de kinderen leren dat er eerbied hoort te zijn als de bijbel opengaat. Het goede voorbeeld van vader en moeder zal hierbij zeker stimuleren.

Vanaf dat de kinderen kunnen lezen is het goed dat ze uit hun eigen bijbel leren meelesen aan tafel. Dat willen ze meestal maar al te graag. En al gauw komt het moment dat ze ook zelf kunnen lezen. En al gaat dat misschien nog wat stoterig, het is toch zeker een feest als een kind hardop bijbellezen mag aan tafel?

Het kan in een gemiddeld gezin per dag twee keer voorkomen dat het gezin compleet aan tafel zit. Zolang er kleine kinderen bij zijn, is het mogelijk één bijbellezing per dag te reserveren voor de **kinderbijbel**.

Het is ook aan te bevelen met de allerkleinsten tussen de middag verhalen uit de kinderbijbel lezen. Lekker bij vader of moeder op schoot, een veilig gevoel. Het gebeurt ook wel dat vaders of moeders die hun kleintjes naar bed brengen, voor het slapen gaan een verhaal uit de kinderbijbel lezen.

De meeste van onze scholen geven een soort **Bijbelvertelrooster** mee. Daarop kan je zien wat de juf op school gaat vertellen. Mocht dat nog niet het geval zijn dan kan je de school daar misschien eens op attenderen. Het mooie van zo'n bijbelrooster is, dat je thuis hetzelfde verhaal nog eens kunt lezen met je **kind**. Je kunt er samen nog eens over napraten. Een mogelijkheid die het meeleven met het schoolkind vergroot. En bovendien versterkt het de bijbelkennis van het kind.

Tot slot nog een andere mogelijkheid van het gebruik van de kinderbijbel. Je kunt de kinderbijbel ook gebruiken als je eigen **voorbereidingsboek**. Ik wil daarmee zeggen dat je dan zelf gaat vertellen in plaats van voorlezen. Dat zal

niet iedereen gegeven zijn. En toch is het zeker de moeite van het proberen waard. Want als je zelf vertelt, ben je eerst, als het ware, door het verhaal heengekropen. Je kunt een verhaal vertellen en daar je eigen verwondering en liefde voor de HERE laten doorklinken. Nogmaals, niet iedereen durft het en ook niet iedereen kan het. Maar je moet ook weer niet te gauw zeggen dat je dit niet kunt. Je moet het ook leren. En als je het wat vaker doet, zal het ook steeds beter gaan. De kinderbijbel kan je goed helpen met de verhaaltrant. Je leert daardoor in korte zinnen te vertellen en eenvoudige woorden te gebruiken. Het is de mooiste manier van doorgeven van bijbelverhalen. De platen uit de kinderbijbel **kunnen** je daarbij goede diensten bewijzen. Houd ze er maar bij! Zelf vertellen? Gewoon een keer proberen.

Jezus, de Zoon van God – Mary Batchelor

We kregen deze prachtige kinderbijbel toegestuurd. Want het eerste wat opvalt aan deze kinderbijbel, die alleen over het leven van Jezus gaat, zijn de schitterende platen van John Haysom die in dit boek staan. Als je toch zelf wilt gaan vertellen, dan kun je met de prachtige platen van deze bijbel vast uit de voeten!

Deze kinderbijbel is bedoeld voor alle leeftijden, maar hij lijkt mij geschikt voor kinderen van tien jaar en ouder. De verhalen zijn behoorlijk bijbelgetrouw naverteld. Boeiend zijn ook de onderwerpen die aan de orde komen tussen de hoofdstukken. Het zijn gegevens die je helpen de bijbel beter te begrijpen. Er staan o.a. beschrijvingen in van het leven in een dorp, de Romeinse heerschappij, op reis met handelaren en hoe kinderen het joodse geloof leerden.

Mary Batchelor heeft alle evangeliën gebruikt om de verhalen in een goede volgorde te krijgen. De gelijkenissen heeft ze eruit gelicht en ze gedoseerd over het boek. Ook hier geldt hetzelfde wat van iedere kinderbijbel te zeggen is: de verhalen zijn naverteld. Dat betekent dat je de interpretatie van de verteller leest. Zijn of haar idee over een bepaalde gebeurtenis wordt weergegeven. Bovendien kwam er ook nog een vertaler aan te pas. Je moet steeds weer vergelijken met de Bijbel. Ondanks dat, is dit boek goed te gebruiken in onze gezinnen. Al zou je het alleen al aanschaffen om aan je kind te gaan vertellen bij die mooie illustraties!

Jetze J.D. Baas

N.a.v.: *Jezus, de zoon van God* (oorspronkelijke titel *The story of Jesus*) door Mary Batchelor, vert.: drs. S.R. Posthuma. Illustraties: John Haysom. Uitgeverij Kok Voorhoeve Kampen. Prijs: 34,90. ISBN 90 297 1120 5; NUGI 214.

MET KIPPEVEL

Dit moeten ze allemaal weten! **Zo** reageerde een collega die de jaarvergadering 1992 van 'De Wegwijzer' had bijgewoond. Hij was blijkbaar geschrokken van de nood op psychisch gebied die vele levens van kerkleden verknoeit. Een van de sprekers op die jaarvergadering was Wubbo Scholte. In *Met kippevel* komt hij voor zijn deel aan de behoefte van mijn collega aan meer informatie tegemoet. Eerder schreef Scholte in dezelfde serie *Leven met het onvolkomene, over depressie en depressiviteit*. In dit nieuwe boekje verschaft hij zeer nuttige informatie over angsten en fobieën, dwanggedrag en trauma's. Hij beschrijft het verloop van deze stoornissen en de therapieën die ervoor zijn. Scholte doet dat aan de hand van duidelijke voorbeelden. Hij schrijft wel beknopt, maar gaat zelden te kort door de bocht. Ook laat hij de Bijbel waar dat mogelijk is meespreken. Dat alles maakt zijn boekje tot een must voor allen die met fobie- en dwangpatiënten te maken hebben. Dat zijn dus alle predikanten, haast alle ouderlingen en diakenen en zeer vele andere leden van de gemeente.

Een apart woord moet ik wijden **aan** het hoofdstuk 'Twijfelen in de kerk'. Daarin stelt Scholte vragen en maakt hij opmerkingen, over ons kerkelijk leven die voor het verstaan van onze huidige kerkelijke situatie best wel waardevol zijn. Hij plaatst zich daarmee echter midden in de actuele kerkelijke discussie en lokt ook verdere discussie uit. Daar is niets op tegen. Maar het had beter elders dan in dit boekje, bijv. in de gereformeerde pers, kunnen gebeuren. Nu valt dit gedeelte wat buiten het boekje met zijn voorlichtend karakter dat de overige acht voortreffelijke hoofdstukken kenmerkt.

M. van Veelen

Bespreking van: drs. Wubbo Scholte, *Met kippevel, angst en angststoornissen*. Uitgave van Oosterbaan & Le Cointre B.V., Goes (serie Pastoraal Perspectief, ISBN 90 6047 978 5), f 15,-.

WAT IS EIGENLIJK EEN KERKLIED? // (slot)

In het vorige artikel hebben we geconstateerd dat het onmogelijk is een sluitende definitie van een 'kerk lied' te geven. Wel hebben we een aantal algemene kenmerken geformuleerd. We gingen in op de binding met het verleden, het gedenken en verkondigen, het ontplooiën van poëzie en muziek en de relatie tekst-melodie. Met het laatstgenoemde punt hangt nauw samen de vraag wat nu eigenlijk verstaan moet worden onder 'kerkmuzikale stijl'.

Kerkmuzikale stijl

Er bestaan veel stijlen die sterk uiteenlopen. Dikwijls wordt de vraag opgeworpen wat nu wel een kerkmuzikale melodie is en wat niet. Het is bijzonder moeilijk om dat onder woorden te brengen zonder daarbij allerlei muziek-technische termen te gebruiken.

Een heel algemene regel of ezelsbruggetje (en niet meer dan dat!) is dat veel niet-kerkmuzikale stijlen en melodieën uitstekend gebruikt kunnen worden voor uitgesproken wereldlijke doeleinden. Dat ligt vaak ook voor de hand, want veel niet-kerkmuzikale stijlen die we vandaag de dag bij geestelijke teksten gebruiken, zijn afkomstig uit de wereldlijke muziek. Hun oorspronkelijke herkomst blijven ze altijd verraden. Neemt u bijvoorbeeld maar de gospelmuziek en de wereldlijke populaire muziek. Het verschil tussen die twee is voornamelijk de tekst. Muzikaal gezien kunnen zij hun materiaal moeiteloos uitwisselen. Anders gezegd: het lijkt me onmogelijk om op muziekstilistische gronden die twee uit elkaar te halen.

Of een melodie in een kerkmuzikale stijl geschreven is, komt in de meeste gevallen boven water drijven, wanneer je de melodieën op een niet-geestelijke, wereldse tekst gaat zingen.

Als voorbeeld kunt u psalm 146 : 1 (berijming 1773) eens zingen op de overbekende 'alternatieve' melodie. Deze melodie werd eind vorige eeuw gemaakt door een man met de naam: H.J. van Lummel (what's in a name!):

*Prijst den Heer met blijde galmen;
Gij, mijn ziel! hebt rijke stof.
'k Zal, zoo lang ik leef, mijn psalmen
Vrolijk wijden aan zijn lof;
'k Zal, zoo lang ik 't licht geniet,
Hem verhoogen in mijn lied.*

Je zou hier de vraag kunnen stellen: waarom behoort deze melodie niet tot het kerk lied. Wanneer je geen muziek-

technische termen mag gebruiken, kom je daar alleen achter wanneer we de melodie op een totaal ander soort tekst gaat zingen. En dan is het een kwestie van goed luisteren of dit 'past' of niet 'past'. Kan de volgende (verzonnen) tekst op de melodie van Van Lummel gezongen worden?

Hand in hand, o kameraden:

Feyenoord is kampioen.

Hoe dat kwam kun je wel raden:

't nam de bal goed op de schoen.

Hand in hand, nu allemaal;

maak maar lekker veel kabaal.

U merkt: zonder enige moeite kan deze tekst bij deze melodie. Het is bij dergelijke teksten niet eens een slechte melodie, want de melodie beantwoordt aan zijn doel. Dat de kerkmuzikale stijl toch wel wezenlijk verschil met de melodie van Van Lummel wordt duidelijk wanneer u dezelfde tekst zou zingen op de oorspronkelijke melodie van Psalm 146.

'Bekend zijn met'

We hebben gezien dat bij het 'kerk lied' belangrijke niet-muzikale noties een cruciale rol spelen. Bijvoorbeeld dat de kerk van vandaag verantwoordelijkheid heeft ten opzichte van haar kerk liedtraditie. Dat uitgangspunt komt niet voort uit een persoonlijke voorkeur voor het kerk lied boven bijvoorbeeld opwekkingsliederen, maar het heeft te maken met de gedachte dat de kerk zich verbonden moet weten met het verleden en de toekomst.

En daarmee kom ik dan toch dicht bij de buurt bij een algemeen antwoord op de vraag 'wat is eigenlijk een kerk lied?' Een onmisbare voorwaarde voor het herkennen wat wel en niet een kerk lied is, is kijken wat men in het verleden onder een 'kerk lied' verstond, zowel tekstueel als muzikaal. Je moet dus gewoon het verleden raadplegen om je eigen traditie te leren kennen.

Wie vandaag de dag wil bepalen wat wel of niet een kerk lied is, moet vertrouwd zijn met de kerk liedtraditie. Het spreekt eigenlijk vanzelf: wie wil weten wat goede wijn is, moet in zijn leven een behoorlijk aantal soorten wijn geproefd hebben. Je moet het kaf van het koren kunnen scheiden en dat is geen eenvoudige zaak. Helemaal wanneer je niet voldoende vertrouwd geraakt bent met het kerk lied.

En volgens mij ligt daar het probleem. Wanneer we de geschiedenis induiken, ontdekken we dat we niet veel gelegenheid hebben gehad of genomen om vertrouwd te raken met deze kerk liederen. In het Nederlands calvinisme werd het zingen van gezangen al in de 16de eeuw aan

banden gelegd: **Datheen** en de gezangen die daarin voorkwamen mochten gebruikt worden. Dat duurde de hele 17de en 18de eeuw. In de 19de eeuw hadden we terecht bezwaar tegen de rationalistische tendensen in de bundel *Evangelische Gezangen*. De zogenaamde 'gezangenkwestie' ontstond, die rond 1933 principieel beslecht werd in het voordeel van de gezangen. Maar de gezangbundel, die in de Gereformeerde Kerken gebruikt wordt, bleef tot op de dag van vandaag onvolwassen. Dat wil zeggen: tot op de dag van vandaag zijn maar liefst 17 (!) eeuwen kerkgeschiedenis niet of nauwelijks vertegenwoordigd in het *Gereformeerd Kerckboek*. Kortom: vanaf de Reformatie tot op de dag van vandaag hebben we ons maar zeer marginaal met het **kerk lied** bezig gehouden.

Wat wel gebeurde is, dat mensen massaal zelf op zoek gingen naar geestelijke liederen. Dat begon al in de 16de eeuw, toen met name in het Oosten en Noorden van ons land calvinisten hun toevlucht zochten tot lutherse liederen. Een aantal van die lutherse liederen zijn zelfs in kerkdiensten gebruikt. Dat kon toen nog, want zoveel gezag hadden de kerkelijke vergaderingen op dit punt nog niet.

In de 19de eeuw begon het 'Amerikanisme' in het kerk lied. Dat wil zeggen: vanuit Engeland en Amerika waaide het methodistische opwekkingslied over naar Europa. U kunt hierbij denken aan namen als Ira D. **Sankey** en Philip Phillips. In ons land werd dit **liedgenre** bevorderd door mensen als M.S. Bromet en Joh. de Heer. Het **opwekkingslied** drong door in alle kerkgenootschappen. En tot op de dag van vandaag is dit liedgenre in bepaalde **kringen** populair (zie veel muziekprogramma's van de EO).

Het past ons niet om nu wat goedkoop op het genre af te geven. Je hoeft ook helemaal geen waardeoordelen uit te spreken: je kunt gewoon constateren dat het om liederen gaat die de sfeer van een totaal ander klimaat ademen dan het traditionele kerk lied. Zowel tekstueel als muzikaal.

Dat geldt ook voor de hedendaagse genres waarmee iedereen volop mee geconfronteerd wordt. Je hoeft niet te gaan spreken over smaak, goed of slecht – maar je kunt gewoon constateren dat we te maken hebben met een ander **liedgenre** dan het kerk lied.

E&R-bundel

De populariteit van gospelsongs en aanverwante genres is – denk ik – voor een belangrijk deel te verklaren door de afwezigheid van een goede, bruikbare gezangbundel. Dus, een zangbundel die in het hele kerkelijk leven kan functioneren. Het is eigenlijk heel logisch: wanneer mensen een leemte willen opvullen, grijpen ze naar dingen die hen aangereikt worden of die voor het oprapen liggen. Zo verklaar ik ook de populariteit van de *E&R-Bundel*, een bundel die zeker uitstekend haar diensten zal kunnen bewijzen in het evangelisatie-werk. De bundel wordt ook gebruikt op bijvoorbeeld verenigingen, scholen en voor zangavonden. Het succes van de bundel kon wel eens schrijnend aantonen hoe dringend er behoefte is aan een volwaardige officiële kerkelijke gezangbundel, die naar inhoud binnen en buiten de kerkdienst kan functioneren.

Vrij algemeen is de *E&R-bundel* met gejuich ontvangen, vooral omdat het 'samen zingen' erdoor bevorderd wordt. En 'samen zingen' heeft immers een sterk 'samenbindende' functie. Nu is dat zeker waar. Alleen wordt die samenbindende factor niet zozeer bepaald door het feit DAT je als kerk samen zingt, maar door WAT je als kerk samen zingt. En zoals in deze artikelen naar voren is gebracht: het lied, dat wij vandaag de dag zingen, heeft ook een samenbindende functie met de kerk en haar lied uit het verleden.

En juist op dit punt schiet de *E&R-bundel* in zijn algemeenheid te kort. De bundel bevat een aantal uitstekende kerkliederen (voornamelijk uit de *Liedboek*) uit diverse eeuwen. Wanneer je de bundel echter wilt aanmerken als een 'liedbundel van en voor de kerk' zit je met het grote nadeel dat liederen uit de 'evangelische' hoek, zeg maar: de **opwekkingsliederen**, sterk oververtegenwoordigd zijn.

Dit blijkt geen principiële maar een pragmatische keuze geweest te zijn. In het *Nederlands Dagblad* van 10 april 1991 verklaarde een toenmalig bestuurslid van de *E&R* deze oververtegenwoordiging uit het gegeven dat deze liederen meer overgenomen mochten worden dan liederen uit bundels als het *Liedboek voor de Kerken* en *Alles wordt nieuw*. Nu kun je vraagtekens plaatsen of 'auteursrechten' een goed criterium is om te bepalen hoe je liedbundel er inhoudelijk uit gaat zien. Hoe het ook zij, het gevaar blijft bestaan dat de liederen uit de evangelische hoek niet alleen in de bundel maar ook op zangavonden en dergelijke oververtegenwoordigd raken. Wanneer de waarnemingen van anderen en van mij correct zijn, worden in nogal wat gemeenten de kerkliederen uit de *E&R-bundel* systematisch overgeslagen. Met andere woorden, wanneer door een dergelijk gebruik van de bundel het **kerk lied** nog verder terrein verliest ten gunste van andere genres, dan is het de vraag of de bundel in de toekomst een aanwinst genoemd kan worden.

Waar de *E&R-bundel* al gebruikt wordt op verenigingen, zangavonden etcetera, zou ik dan ook in ieder geval sterk willen pleiten de kerkliederen, die in de bundel staan, niet over te slaan. Ook is te wijzen op de mogelijkheid en wenselijkheid naast de *E&R-bundel* het *Liedboek voor de Kerken* en *Zingend Geloven* te gebruiken.

Het waarderen en naar waarde schatten van kerkliederen komt bijna niemand 'aanwaaien'. Helemaal niet in de hedendaagse a-kerkmuzikale cultuur. De **opwekkingsgenres** hebben het voordeel dat ze stilistisch passen binnen de 'lichte' muziek, die overal in de maatschappij sterk dominant aanwezig is. Met als gevolg dat het 'bekend zijn met' en dus het 'waarderen van' hier veel soepeler verloopt, bij velen eigenlijk vanzelf gaat.

Dat voordeel hebben kerkmuziek en het **kerk lied** bepaald niet. Je moet allereerst overtuigd zijn van de wenselijkheid de lied-traditie van de kerk te bewaren, te bewaken en er verder op te bouwen. Vervolgens moet je de moeite en tijd (willen) nemen om het genre je 'eigen te maken' door veel kerkliederen te zingen. Pas dan zal ervaren worden dat het **kerk lied** de moeite waard is.

J. Smelik

GM-CURSUSSEN GAAN WEER VAN START

De Gereformeerde Kerk in de twintigste eeuw

In vier avonden een boeiend overzicht voor jongeren en ouderen over onze eigen eeuw

Onderwerpen

1. *Gereformeerd-zijn na de Eerste Wereldoorlog (1920-1930)*, m.m.v.: ds. G. Gunnink, prof. dr. C. Trimp, drs. H. Veldman
2. *Spanningen rondom de gereformeerde koers (de jaren dertig)*, m.m.v. drs. H.R. Schaafsma, drs. H. Veldman, dr. W.G. de Vries
3. *Kerkverwoesting en kerkherstel (de jaren veertig)*, m.m.v. prof. J. Kamphuis, drs. H. van Veen, prof. dr. M. te Velde
4. *Doorgaande reformatie: ook doorgaande vernieuwing? (de jaren zestig)*, m.m.v. ds. H.J.J. Feenstra, ds. A. de Snoo, ds. A.J. van Zijlkom

Aanvangstijd

De aanvangstijd is voor alle plaatsen gelijk. De avonden beginnen om 20.00 uur.

Cursusplaatsen en data

Amersfoort: 28 oktober, 27 januari, 17 februari, 14 april
Locutie: Geref. Scholengemeenschap 'Guido de Brès', Paladijnenweg 251

Alkmaar: 14 januari, 18 maart, 6 mei
Locutie: Geref. kerk (Kapelkerk), De Laet 80

Eindhoven: 28 oktober, 20 januari, 23 februari, 18 mei
Locutie: Geref. kerk, Orionstraat 7

Enschede: 4 november, 16 december, 24 februari, 28 april
Locutie: Geref. MAVO, Deppenbroekstraat 4

Goes: 18 november, 3 februari, 15 april
Locutie: Geref. Basisschool, Noordhoeklaan 88

Groningen: 21 oktober, 16 december, 9 februari, 21 april
Locutie: Geref. Scholengemeenschap 'Gomaruscollege', H. Roland Holststraat 5

Hardenberg: 25 november, 17 februari, 7 april
Locutie: Geref. MAVO, Burg. Schuitemstraat 7A

Leeuwarden: 4 november, 6 januari, 10 maart, 19 mei
Locutie: Geref. kerk (Leeuwarden-Huizum), Carel Mandersstraat 12

Rotterdam: 10 november, 24 november, 16 februari, 21 april
Locutie: Geref. Scholengemeenschap Rotterdam, Valenciadreef 15

Zwolle: 16 december, 22 februari, 14 april

Locutie: Geref. Scholengemeenschap 'Greijdanus', Campus 5

Kosten en aanmelding

De prijs voor vier avonden is f 25,-. U kunt ook per avond inschrijven voor f 7,50 per avond. De cursuschetsen staan in dit blad. Deze schetsen kunnen ook apart besteld worden voor f 5,- per stuk (incl. verzendkosten).

Aanmelding is alleen mogelijk door overmaking van het verschuldigde bedrag op postgiro 312922 t.n.v. Onderwijsproject GM te Zwolle. Zet s.v.p. op uw overschrijving: cursusplaats, welke avonden en wel/geen schetsen.

Voor meer informatie

belt u het GVI in Zwolle, ☎ (038) 23 16 66.

Drs. H. Veldman

Licht en schaduw in de Lage Landen

Oosterbaar

Postbus 25

Een ieder in zijn eigen taal!

Dat is het sprankelende dat ook de kerkgeschiedenis van de Lage Landen doet leven. We horen van Liudger tot Gomarus – de tijd van Dordt. Erasmus en de reformatoren, Doopers en gereformeerden komen voor het voetlicht. Tenslotte: Hoe kwam het monumentale werk: 'de Statenvertaling' tot stand?

In het hart geraakt door het evangelie

Het *Centraal Weekblad* van 8 oktober bevatte een artikel van dr. H.M. Vroom over de prediking in de gereformeerde traditie. Waarom is de preek minder populair dan vroeger? Waarom luisteren veel jongeren er niet meer naar? Zou het daardoor komen dat veel preken niet de goede diepgang hebben? En daarom ook geen bijdrage leveren aan de verdieping van het geloof bij de hoorders? De echt geestelijke preek – door Vroom 'spiritueel' genoemd – inspireert de hoorders door het evangelie:

In de gereformeerde traditie stond en staat de **prediking** centraal. De reden is eenvoudig: het evangelie is een blijde boodschap die verkondigd mag worden. Welnu, prediking is verkondiging. Door de uitleg van het evangelie en de verbinding met het dagelijks leven, klopt in de prediking het hart van de gereformeerde traditie. Dat de preek minder populair is dan vroeger en veel jongeren er niet meer naar luisteren, is dus een probleem dat oude kerken in het hart raakt.

De vraag is natuurlijk waardoor het komt en wat er aan valt te doen. Daarover valt veel te zeggen. Hier wil ik er een aspect uitlechten: de spiritualiteit van de **prediking**. Het gaat in het kerkelijk leven behalve om het diakonaat vooral om **geloofsverdieping**, dat is om spiritualiteit. De verkondiging van het evangelie in de kerkdienst is er niet om mensen met het evangelie te laten kennismaken – dat kennen ze al wel. Het gaat ook niet om interessante dingen, al willen veel trouwe kerkgangers ook graag iets leren. Heel de kerkdienst is er vooral op gericht om ons bij het evangelie te bepalen. In het geloof gaat het erom dat Christus in ons hart een woning maakt, zoals Paulus het zegt. Onze oude, wereldse gedachten moeten plaats maken voor christelijke gedachten. Onze geest moet worden gereinigd van allerlei gif dat zich erin heeft opgehoopt: allerlei angsten en frustraties, begeerten en verlangens, allerlei verkeerde idealen, plannen en gewoonten. De wereld roept op **allerlei** manieren verlangens en idealen op. De reclame scherpt ons beelden in van meer spullen, mooiere dingen, verdere reizen, vermaak en genot. **Reclame**-mensen zijn er voor ingehuurd om de reclame zo te maken dat we erdoor worden aangesproken. Dat kunnen ze blijkbaar goed; ze appelleren vaak aan kinderlijke en puberale gevoelens. Maar met de idealen die we ons zo – en op allerlei andere manieren – eigen maken, meldt zich ook de onvrede. Ons leven zou immers anders, beter en prettiger moeten zijn. Door die idealen en waarden is de wereld waarin we leven deel van onze geest geworden. De materialistische wereld is deel van ons voelen en denken. Het materialisme van onze tijd is dus een spiritueel probleem.

Niet koud, niet warm

De christelijke kerk heeft als opdracht om mensen vrij te maken van verkeerde en onwenselijke gedachten en idealen. Een heilige geest moet het in ons denken overnemen van de onheilige geesten. De kerkdienst is het belangrijkste middel van de christelijke kerk om ons denken te beïnvloeden. Kerkdiensten alleen zijn daarvoor lang niet genoeg; ook het bijbellezen in de woonkamer en het persoonlijke gebed horen erbij, maar de centrale kerkelijke oefenplaats van het geloof is toch de kerkdienst. De vraag die we aan de prediking moeten stellen is dus: draagt de prediking werkelijk bij aan de verdieping van het geloof en aan

een werkelijke verandering in ons leven?

Het is niet zo'n gemakkelijke vraag om te beantwoorden. Soms wel, soms niet, en meestal is iets er tussen in, zou ik zeggen. Worden we in de prediking echt 'onder het beslag van Gods Woord' gebracht? Ach, meestal wel een beetje – al komt hierbij de gedachte aan die brief in de Openbaring van Johannes even op waar het verwijt klinkt 'jullie zijn niet koud en niet warm'. Ik denk dat hier de kern van het probleem van de **prediking** in onze tijd ligt. We horen allerlei soorten preken; ik hoor ze lang niet alleen in de diverse wijkkerken van onze woonplaats.

1. Soms is de preek vooral uitleg van de bijbel binnen het kader van de bijbel: veel exegese, verbanden in de Schrift en goede toelichting, zodat we meer van de bijbel te weten komen. Maar, zo moeten we zeggen, dat is nog niet uitdrukkelijk spiritualiteit. De dominee treedt hier op als docent. Zo nu en dan is dat nodig, maar het leidt alleen indirect tot bekering. Het verdiept onze **bijbelkennis**, maar niet noodzakelijk ons geloof. Als deze soort prediking met een preekrooster wordt gecombineerd, kan de gemeente ernstig tekort komen.

2. Soms gaat het in de preek om de geloofsvragen van onze tijd. Dan vraagt de dominee zich af of we nog wel in God kunnen geloven of hoe Jezus zowel Gods zoon als een mens kon zijn, enzovoorts. Zulke preken worden er naar mijn smaak veel te weinig gehouden. Iemand zou aan de hand van dit soort vragen eens een preekrooster voor eenmaal per maand moeten maken. Wat zeg je als je kinderen je vragen waarom je gelooft?, waarom drieëenheid?, waarom de bijbel? Wat ooit met het Koninkrijk van God? Zulke preken kunnen een enorme hulp zijn om ons toe te rusten voor het gesprek met twijfelaars en met wie niet geloven – en het gesprek in onszelf. Ze wijzen naar de kern van het geloof. Maar brengen ze noodzakelijk verdieping van het geloof **teweeg**? Dat kan wel, maar het hoeft niet; het hangt er maar vanaf. Deze leerstellige en apologetische preken reiken net als de bijbeluitleg niet noodzakelijk naar verdieping van de spiritualiteit.

3. Een derde soort preken doet een sterk beroep op wat we dagelijks meemaken. De dominee stelt iets uit het leven aan de orde en laat zien hoe de bijbel daarvoor betekenis heeft. Ook dat is belangrijk, maar opnieuw: dit alleen is nog niet spiritueel.

(...)

De hoofdvoorwaarde voor een goede preek is de spiritualiteit ervan. Het moet diep zijn en mensen in de kern van hun bestaan raken. Vanzelfsprekendheden, algemeenheden en traditionele verwoordingen van de leer stoten vaak af; bewogenheid, getroffen zijn, geraakt zijn door het evangelie bemoedigt en boeit. De dominee is de voorganger in het geraakt-zijn. Daarom vraag ik me af of we ons als predikers niet elke zondag (en zaterdag) moeten afvragen: wat heb ik echt te zeggen wat mensen raakt en hen verder helpt om te groeien in hun geloof en **erin** bemoedigt te worden? Alle kennis van de Schrift, van de leer van de kerk en van de cultuur waarin wij leven, dient – hoe belangrijk ook – maar één doel: het in verstaanbare taal tonen hoe het evangelie ons raakt in het hart van ons bestaan en hoe het evangelie onze kijk op de wereld en onze medemensen verandert. De geloofwaardigheid van de kerk hangt voor een groot deel af van de geloofwaardigheid en de aanstekelijkheid van het geloof van de voorgangers. In de **prediking** staat de spiritualiteit voorop; het gaat erom geïnspireerd te worden door het evangelie.

Ik denk, dat Vroom een te sterk accent legt op de persoon

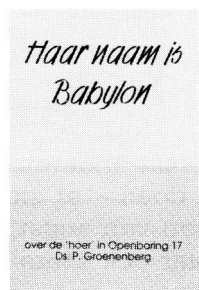
van de prediker, die vooral zelf geïnspireerd moet zijn. Vandaaruit is hij dan 'voor-ganger' van de hoorders. Het hangt er vooral vanaf of de woorden die we zeggen woorden zijn 'als van God', zoals Petrus zegt. Of in de Groot Nieuws-vertaling: 'Voert iemand het woord, laat God het dan zijn die door hem spreekt'.

Maar overigens: best behartenswaardig, en dat niet alleen voor dominees, maar voor ieder die mag doorgeven wat het kennen van God betekent in ons bestaan.

G.J. van Middelkoop

Het laatste oordeel over 'de hoer'

'Van het boek Openbaring begrijp ik eigenlijk weinig. Neem nu hoofdstuk 17: wat wordt er met die beeldspraak bedoeld?'

Veel uitleggers hebben zich gebogen over de vraag wat er met 'de hoer' in Openbaring 17 bedoeld wordt. De vele antwoorden maken het voor de **bijbellezer** niet makkelijker: wie

kan nog wijs uit de vele (elkaar tegensprekende) opvattingen?

Ds. Groenenberg zet de verschillende visies met hun argumenten voor u op een rij. Zo geeft hij houvast om het beeld te begrijpen. Uiteindelijk geeft hij zijn oordeel over 'de hoer'.

*Haar naam is Babylon, over 'de hoer' in Openbaring 17, 168 pag., geb., f 26.50
Ook verkrijgbaar bij de boekhandel*

Oudekerk Publishers
Postbus 25, 4460 AA GOES
Tel. 01100-13591
Ole Cointre b.v.

UIT DE KERKEN

BEROEPEN

Beroepen te Bunschoten-Oost: H. van den Berg te Assen-Zuid; te **Gees**, Lutten en te Zevenbergen: R.J. Vreugdenhil, kandidaat te Emmeloord; te Roodeschool: P.F. de Boer, kandidaat te Emmeloord; te Vleuten-De Meem: kandidaat W.H. de Groot te Ede.

Beroepbaar: per 1 november a.s. is ds. A. Kruijzinga, voorheen predikant van Die Vrye **Geref.** Kerk in Zuid-Afrika beroepbaar gesteld. Adres: Raadhuisstraat 3, 9919 AK Loppersum, e (05967) 2995.

Preekconsent is verleend – voor de periode tot 8 april 1994 – door de classis Gouda-Leiden-Woerden aan R. Dean Anderson; Adres: Oudestraat 19-11, 8261 CC Kampen. Bereikbaar van maandag tot vrijdag onder n (05202) 28474.

DEPUTATEN SYNODE E.D.

Wijzigingen in de deputaten van de classis Zwolle: **Archivaris:** P.P. Pontier, Reggelaan 64, 8033 WA Zwolle; **Voorbereiding examens:** ds. P.L. Voorberg en ds. J.W. v. d. Jagt; sec. ds. H. Veldman en ds. B. Luiten; **Examinatoren:** **Exegese O.T.:** sec. ds. J.T. Oldenhuis; **Ethiek:** ds. R. de Graaf; **Kerkrecht:** sec. ds. J.T. Oldenhuis; **Ambtelijke vakken:** sec. ds. P.R. Baas; **Controle Archief:** Zwolle-C. (p. 90).

ADRESWIJZIGINGEN

Siegerswoude-Frieschepalen * **Scriba:** J. Stavast, Boerestreek 32,9247 CC Ureterp, n (05125) 1713 (p. 57).

IJsselmuiden-Grafhorst * **Diaconie:** W. ter Meer, Goudplevier 144, 8271 GC, n (05202) 20712; **Preekvoorz.:** D.A. Klumpje, Burg. van Engelenweg 46, 8271 AS, e (05202) 12062 (p. 85).

PERSBERICHT

Op D.V. 19 november a.s. hoopt de GMO een **themapadag** te beleggen over de missionaire betekenis van het Heilig Avondmaal. Deze wordt gehouden in de aula van de Theologische Universiteit te Kampen en begint om 14.00 uur. Sprekers: 's middags prof. J. Kamphuis en 's avonds ds. H. Venema te Groningen, oud-zending op Irian Jaya. Tussen de beide referaten is er een gezamenlijke broodmaaltijd. Voor deelname kunt u zich opgeven bij de secretaris van de studieadviescommissie: A. de Graaf, Stadsgracht 19,3752 XD Bunschoten, n (03499) 82185.